

Надія Гуменюк — українська поетеса, прозаїк та публіцист. У її творчому доробку — майже чотири десятки книжок, відзначених низкою престижних премій: імені Лесі Українки, імені Олександра Олеся, «Благовіст», «Звук павутинки», імені родини Косачів, імені Агатангела Кримського, «Глиняний кіт» та інших. Переможець багатьох конкурсів та рейтингів. Володар Гран-прі Міжнародного літературного конкурсу «Коронація слова» (за роман «Вересові меди»).

Життя як детектив. Життя як драма. Життя як воскресіння. Три захопливі історії — про кохання і зраду, любов і ненависть, надію і випробування — туго вплетені в суспільні реалії України. Анна. Єва. Анабель. Що їх поєднує? А може, це сюжет однієї жіночої долі, дуже непростой, непередбачуваної, сповненої таємниць, із карколомними поворотами? Бо ж тричі мала розпрощатися з життям онука поліського скрипаля Луки Баскаля, остання гілочка родинного дерева, коріння якого — поліська красуня та наполеонівський офіцер. Лейтмотивом усього роману є сповідь чарівної скрипки, що мандрувала з Парижа на Волинь і стала своєрідним свідком як історичних подій упродовж двох століть, так і особистих людських злетів та падінь.

www.bookclub.ua

ISBN 978-617-12-4958-5

9 786171 249585

НАДІЯ ГУМЕНЮК
 ДОЖИТИ ДО ВЕСНИ

НАДІЯ
 ГУМЕНЮК

ДОЖИТИ
 ДО
 ВЕСНИ

від переможця конкурсу
 «КОРОНАЦІЯ СЛОВА»

НАДІЯ ГУМЕНЮК

ДОЖИТИ
ДО
ВЕСНИ

РОМАН

ХАРКІВ **КЛУБ**
СІМЕЙНОГО
2018 **ДОЗВІЛЛЯ**

УДК 821.161.2
Г94

Жодну з частин цього видання
не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі
без письмового дозволу видавництва

Дизайнер обкладинки *Аліна Ачкасова*

ISBN 978-617-12-4958-5

- © Лис Н. П., 2018
- © Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», видання українською мовою, 2018
- © Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», художнє оформлення, 2018

I

АННА

ЖИТТЯ ЯК ДЕТЕКТИВ

Десь обізвалася скрипка. Звук різкий і надривний, ніби хтось не смичком по струнах провів, а щосили шарпнув їх невмілими пальцями — грубо та безжально.

«Лука заплакав би. Або ж убив би того, хто отак із його скрипкою...», — подумала Анна.

Утім, щоб Лука когось убив... Ото вигадала! Таке навіть уявити важко. От зчинити тарапату¹, пригрозити скрипчиному кривдникові всіма небесними карами — інша річ, це б він запросто. Особливо, якби йшлося про його «червону панну».

Анна раптом наче побачила перед собою: Лука вклякає перед «панною» на ліве коліно, прикладає праву руку до серця, енергійно стріпує вже сивим, але ще густим, як у парубка, чубом.

— Ваша величносте, дозвольте запросити вас до музики!..

Хвильку-другу мовчить, немов очікує на відповідь, а тоді обережно дістає скрипку з футляра, пробігає пальцями по грифу, ніжно обіймає за «стан», проводить долонею по всіх її витончених вигинах, по ефах і струнах. І тільки після того береться за смичок.

Колись Анна сприймала всю цю прелюдію до гри за жарт, намагання Луки трохи розвеселити її, малу й набурмосену. Потім звикла до дивакуватої церемонії. А от для Луки вона, здається, так і не стала звичкою. Щоразу він наче вперше зізнається у палкому коханні, пропонує руку та серце і трепетно запрошує свою «панну» до музики, як наречену до весільного танцю. Щоправда, відбувається це лише на великі свята, бо для буднів у хаті є ще дві скрипки.

Звук повторився. Справді, нібито голос «червоної панни». Але цього не може бути. Ніяк не може! Вона майже за сто кілометрів звідси, від міста, на самотньому поліському хуторі. Примостилася

¹ Тарапата (діал.) — голосна сварка. (Тут і далі прим. авт.)

собі зараз на високій, вишитій малиновими ружами подушці, мов королева на троні, й чекає, коли знову схилить перед нею свою сиву голову та шляхетно простягне руку вірнопідданий, її хранитель та оборонитель.

Анна також любить «панну». Але найбільше любить Луку. Більше за всіх на світі! Він ніколи не називає її внучкою — лише *Анною* або ж, але це вже зрідка, коли розмова вельми серйозна, *Анною Ярославною*. Вона ніколи не кликала його дідусем — тільки *Лукою*. Це додає до їхньої кровної спорідненості ще й якогось особливого відчуття близької дружби та душевного суголосся.

Утретє скрипка озвалася так болісно і розпачливо, ніби волила про допомогу. Таки «червона панна»!

Кожна скрипка має свою душу — оту маленьку штучку, яку припасовують у середині корпусу, щоб давала вібрацію. Мабуть, майстер «червоної панни» знав якийсь потаємний спосіб, особливий секрет її виготовлення, бо такої вібрації немає більше в жодній скрипки. Та й неповторний тембр її голосу Анна ніколи не сплутає з жодним іншим. Але ж це справді неможливо! Щоб улюблена скрипка Луки — тут, у місті, посеред ночі, та ще й у чужих руках?! Не вірила, не могла повірити. Тільки тривога чомусь стискала і стискала серце — аж до млості.

Розплющила очі, хутко скочила на ноги і застигла на місці: темрява така — хоч в око стрель. Куди ж поділося вікно, у яке завжди кидав жменьку примарного жовтого світла самотній ліхтар, прилаштований на протилежному боці гуртожитського подвір'я? Провела рукою праворуч, над подушкою, — вимикача також немає, а замість килимка, якого сама колись змайструвала з різнокольорових клаптиків тканини і прихопила з дому, — лише гола стіна, шорстка, навіть не поштукатурена, з випнутими прямокутниками цеглин і тоненькими рівчачками між ними. Бр-р-р... А холодно ж як! Вимкнули опалення? Ні, його, мабуть, ніколи тут і не було. Бо звідки б узялася ця неймовірна за давнєна затхлість, наче стіни покриті грибковою пліснявою.

Отже, вона не в гуртожитку. А де ж? Пробіглася подумки слідами минулого дня — хвилина за хвилиною, година за годиною. Звичайнісінька субота, уже груднева, але ще по-осінньому мокра та плаксива. Кілька хвилин борювання зі сном під пронизливе

верещання круглого будильника з блискучим нікелевим капелюшком. Підйом, коротка руханка за компанію з Наталкою та Ритою (всього кілька вправ і присідань). Сніданок — яєчня з двох яєць, коржик і чорний чай із гілочкою вересу. Хвилин п'ятнадцять ходи від гуртожитку до навчального корпусу. Заняття. Після занять — обід у їдальні, а тоді репетиція в актовій залі, така довжелезна, що їй, здавалося, кінця-краю не буде.

Анна любить музику, дуже любить. Але ця щоденна муштра впродовж двох тижнів уже добряче дістала. Ну скільки можна?! Ать-два-три... Ать-два-три... Ать-два-три... Та її вже хоч посеред ночі розбуди — із заплюшеними очима всі мелодії зіграє. Хіба ж вона винна, що дехто й досі в ноти не потрапляє? Але від Солохи дістається геть усім. Авжеж, колективна відповідальність, один за всіх і всі за одного. Бо час «Ч», тобто концерт, уже на носі, до нього менш як місяць, а в них усе не так, усе біс його знає як, їй, заслуженій-презаслуженій Соломії Соломко на прізвисько Солоха (дехто каже ще й Соло в квадраті), дісталися якісь тупі невдахи, яким ведмідь ще під час народження вуха повідтоптував, із такими вушиськами нічого було сюди пхатися, а вони припхалися, і от вона змушена робити з них музикантів, виводити їх у люди, а вони ж як сонні мухи — не ті ноти беруть, не в тому темпі грають, тему не відчувають. Хіба це полонез Огінського? Це ж похоронний марш якийсь! Ану повторити всоте! А це хіба танець маленьких лебедів? Це ж якісь охлялі мокрі кури, що ось-ось свої незграбні лапи посеред сцени простягнуть! Енергійніше! Алегро! Алегро! Та алегро, а не анданте! Ви ж оркестр, а не отара овець!

Солоха, вся у стилі «вамп» — від високої, кольору воронячого крила «бабетти» на голові до лакованих черевиків і чорних мереживних панчіх, — прозвана колись так, вочевидь, за вміння маніпулювати своїми численними залицяльниками, як гоголівська відьма передріздвняними гостями, стоїть на сцені, наче фельдмаршал на військовому плацу. Рядовій Баскаль краще й не пробувати звертатися до неї зі своїм проханням. Ну, припустімо, почне Анна пояснювати, що вона щосуботи їде додому і сьогодні на неї там також чекають, дуже-дуже чекають. І що? Навіть якщо нетерпляча Солоха вислухає до кінця (що мало ймовірно), то відповідь можна відгадати відразу: «Ностальгія за архаїчним хутором і туга за старим

дідом — просто сентиментальна патока. Ти приїхала сюди не просто навчатися. Час, час, дівчинко моя, звикати до важкої праці. Запам'ятай — музи не люблять ледачих!»

Отож Наталка та Рита, сусідки по кімнаті, зразу ж після занять стрімголов помчали на автостанцію, а вона до самого вечора була на репетиції. Повернулася, коли вже сутеніло. Ноги підгиналися, руки як перебиті, в горлі пересохло. Дістала з тумбочки слоїк з узваром — чай вона п'є тільки вранці, а кава їй взагалі не смакує. Випила той грушево-яблучний напій без передиху і враз провалилася в сон. Падаючи на ліжко, ще встигла подумати: якийсь дивний присмак в узвару, ніби він скис трохи, варто було його на кухню до холодильника занести, а не в кімнаті тримати, і треба було б роздягтися. Але вона так стомилася, що не лишилося сил навіть гудзика на кофтині розстібнути.

Анна й зараз почувалася недобре. Але сон неначе сорока вкрала. Натомість страх, липкий і бридкий, обступив її з усіх боків, хапав за обличчя, за руки, прокрадався під шкіру й метушився там туди-сюди кусючею мурашнею. Від того хапання та бігання почало нудити. Лежала і сторожко прислухалася до темряви. Щось зашаруділо. Може, миша? Мишей вона панічно боялася. Сіла, підігала ноги і притиснулася до нерівної поверхні стіни, готова відбиватися від мишачого нашестя. За шарудінням почулося металеве шкрябання у дверях — хтось довго не міг втрапити ключем у замкову щілину. Нарешті-таки втрапив. Пронизливо заскреготіли завіси, мабуть, давно не змашувані. Зарипіли і повільно відчинилися двері. На підлогу впала смуга тьмяного, анемічного, якогось аж по тойбічного світла.

Не зразу вгледіла того, хто зайшов, бо він ніс поперед себе гасову лампу. Вже зблизька побачила: це не звичайна лампа, а ліхтар-«кажан», із тонкою металевою сіткою навколо скла та чорним абажурчиком над ним — на хуторі також є схожий (Лука запалює його зазвичай темної пори, вдосвіта або пізно ввечері, коли треба навідатися до хліва чи дровітні). Тільки коли ліхтар опинився поруч, на збитому з грубих дощок столику, з темряви виплигло чоловіче обличчя — кругле, схоже на пласку білу маску з темними очницями.

«Наче зомбі з могили виліз чи привид з того світу явився», — подумала Анна і злякано зойкнула, відвернулася, натягла аж до підборіддя ковдру й заплющила очі. Серце пришвидшено застукотіло і стрімко покотилося з грудей до п'ят.

Він підсунув табуретку, всівся навпроти. Відчула несвіже дихання і задавнений, міцний запах поту. Здогадалася: чоловік розглядає її, мовчки, сантиметр за сантиметром, обмацує поглядом ковдру, що окреслила обриси тіла. Зрештою, так і не промовивши й слова, вхопив короткими пальцями за підборіддя і повернув її обличчям до світла.

— Розплющ очі! Розплющ, кажу!

Щось, певно, недобачив, бо взяв зі столу «кажана», підніс аж до самісіньких зіниць.

— Не заплющуй! І не кліпай! Розкліпалася тут...

Намагалася не кліпати. З очей потекли сльози. Хотіла витерти, але чоловік ударив її по руці.

— Но-но! Ти диви, яка візігорна!¹ Я тобі ще ніц не зробив, а ти вже нюні розпустила. Плакса-вакса... Вакса-плакса... На ось, ковтни і не плач, — простягнув на двох пальцях з довгими поламаними нігтями, обведеними чорними підківками бруду, маленьку круглу пігулку.

— Навіщо вона мені?

— Щоб голова не боліла.

— Хіба я казала, що в мене голова болить?

— А хто тебе питає? Ковтай і не жванди!² Отак! А теперика можеш спати.

Коли вже човгав до дверей, глянула йому вслід. Якийсь недовладний, непропорційний, ніби складений п'яним горе-майстром із окремих дерев'яних деталей, припасованих абияк. На зсутулених плечах волохатиться сіра безрукавка, чи то з вовчої, чи із собачої шкури, від короткого тулуба, просто з-під тієї «волохатки», довгими тонкими патиками відділяються худощі руки та ноги, обтягнуті дешевим синім трико; розкуйовджена рудувата голова буквально втиснута у плечі, ніби між нею і тулубом зовсім немає шиї.

¹ Візігорна (*діал.*) — делікатна, витончена.

² Жвандіти (*діал.*) — бурчати.

«Як павук. Авжеж, злий потворний павук», — подумала Анна. Він наче почув її думку, зупинився біля дверей, повернувся впівоберта, насупив брови, приклав пальця до губ, а тоді сердито по-сварився ним.

— Ну-ну! Це-с-с... Сиди тихо! Бо...

Провів короткопалою долонею там, де, мабуть, все-таки була схована його шия, — як ножем різонув. І несподівано посміхнувся. Від тієї посмішки на його пласкому блідому обличчі в Анни аж морозом поза шкірою сипонуло. А тоді враз відчула, як тіло зм'якло, стало невагомим і почало розбухати, розширюватися, лускати, зникати, розчинятися у повітрі, легкою хмариною підійматися догори, під чорну стелю.

Десь, немов за стіною в'язкого туману, пронизливо рипнули і зачинилися двері. Приглушено клацнув замок. Стихло човгання. Знову сумно озвалася, печально зітхнула й голосно схлипнула скрипка.

Лука колись сказав, що «червона панна» просто так ніколи не плаче, цьому обов'язково має бути якась причина. Що ж вона хоче їй сказати, ця стара ворожійка? Чи про що попереджає?

2

Людина може прожити й без скрипки. Скрипці без людини не можна ніяк. Її злеті і падіння, популярність і слава, любов і захват — все-все-все залежить від того, в чиїх руках їй судилось опинитися. Я зробила неможливе — сама вибрала для себе скрипаля, а разом із ним — і свою долю.

Мене обожнювали й ненавиділи, продавали й дарували, викрадали й повертали, намагалися втопити й спалити, змушували мовчати й страждати. Мені довелося багато мандрувати, рятуватися від куль самій, рятувати життя іншим, підіймати їхній дух, побувати у найнесподіваніших місцях планети впродовж багатьох років... Але не будемо про роки — я ж таки жінка, та й не просто жінка, а панна, «червона панна». Так мене назвали у Старолісах.

Воістину, незвідані шляхи Господні! Чи міг подумати знаменитий Ніколя Люпо́, що його скрипкове диво, знане у найпрестижніших салонах французької столиці, опиниться у цьому маленькому волинському селі, оточеному зусібіч іще первозданими лісами та

непрохідними болотами? Чи могла хоч би припустити я такий поворот долі, коли благала її не розлучати мене з моїм Даніелем і послати разом із ним на ту клятву війну?

Отож сталося це під час франко-російської війни і не без впливу наполеонівського дивізійного генерала Жана Реньє. Втім, до особи досвідченого полководця, командира 7-го саксонського корпусу французької армії я не мала жодного стосунку. Та й самому графові Жану-Луї-Ебенезеру Реньє було не до мене. Відтоді, як я востаннє бачила його у Парижі, він страшенно змінився: постарів (і це в со-рок один рік!), розповнів, спохмурнів, забув і про музику, і про муз, до яких був таким прихильним у юності. Військові походи та кровопролитні бої, що забрали майже два десятиліття його неспокійного життя, перетворили колись витонченого естета й вільнодумця, мрійливого романтика й улюбленця прекрасних дам на понурого солдафона з неймовірною військовою інтуїцією та блискучою логікою.

Під час наполеонівського походу 1812 року Жану Реньє випала не вельми приваблива роль. Тоді, як основні військові сили було кинуто на найбільшу та найкривавішу за всю франко-російську війну битву десь поблизу Бородіно, йому доручили за будь-яку ціну втримати на Волині наступальні дії російської 3-ї Обсерваційної армії під орудою генерала Тормосова. Це протистояння двох генералів було не так запеклим і героїчним, як виснажливим і марудним.

Таких заливних дощів, як цього хмурного вересня, я ще не знала. І Волинь, кажуть, давно не пам'ятала такої мокви. Майже вся територія від Стиру до Бугу опинилася під водою. «Мала війна» на теренах загадкового краю, позначена кількома важкими, але не вирішальними битвами, постійні маневрування між лісами й озерами, що вийшли з берегів, прокладання проходів між болотами та багатотижневе «болотне сидіння» в оповитих осінніми туманами містечках і селах доводили графа Реньє до чорної меланхолії. Він згадував переможні бої в Голландії та Неаполітанському королівстві, перехід Рейну, походи на Сирію, Мальту, Сицилію, Іспанію, Угорщину... Тут же, на цій мокрій, таємничій, геть не зрозумілій для нього Волині, він особливим нюхом чув примарність надії на пере-могу. Йї інтуїція вкотре не підвела його.

Уже неподалік Любомля саксонцям на чолі з Жаном Реньє та австрійському корпусу, яким командував фельдмаршал Карл

Шварценберг, вдалося таки зайняти вигідну позицію. Їх відділяв від російського війська меліоративний канал завглибки п'ять метрів, через який добре проглядалося розташування ворога. Здавалося, доля нарешті всміхнулася французьким воякам. Та якогось дощового дня обидва командири несподівано підняли свої корпуси із насиджених місць і наказали поспіхом відступати за Буг. Пришвидшило цей авральний відступ таємне донесення про те, що російська армія перекинула на Волинь десятки тисяч своїх солдатів. Таку навалу Реньє та Шварценберг не стримали б. А коли б усе-таки спробували зупинити і залишили навіки у волинських болотах своє різношерсте військо, історія б їм цього не простила.

Отож, прибула я до Старолісів не з Жаном Реньє, а з його небожем, наполеонівським поручником Даніелем Паскалем. Нещодавно, всього за рік до цих подій, Даніель був успішним студентом, на якого чекала блискуча кар'єра у Парижі. Його батько, відомий лікар Жозеф Паскаль, вирішив дати своєму однаковій медичну освіту, а опісля передати в його надійні руки родинну клініку. Когось би це заохотило, підштовхнуло до науки, розбурхало лікарські амбіції. Даніеля ж така перспектива не тільки не тішила, а й неабияк лякала. Він терпіти не міг хвороб і навіть розмов про них, не мав бажання займатися ескулапською практикою і ладен був десятою дорогою обминати пропахле карболкою, ліками та всілякими недугами батькове медичне дітище. Натомість із задоволенням брав уроки гри на скрипці та піаніно і був своїм хлопцем серед музикантів Парижа. Та й характером, емоційною вдачею вдався не у батька, а в маминого кузена Жана Реньє — свого кумира, якого обожнював ще з дитячих літ.

Ще б пак! Дивізійний генерал, військовий міністр Неаполітанського королівства, наблизений до самого імператора Наполеона Бонапарта, герой, який штурмом брав десятки міст, не раз був і контужений, і поранений, але знову й знову ставав до бою! Який хлопець не пишався б таким дядьком?! Яке юне французьке серце не прагнуло битися в ритмі такої бойової слави?!

Ріднили дядька та небожа не лише кров і подібність характерів. Був у їхніх долях однаковий поворот, на який у юності наважується не кожен. Реньє-старший хотів бачити свого сина архітектором, але Жан покинув навчання на архітектурному відділенні і, підхоп-

лений духом революції, записався до війська Наполеона, взявся разом із бонапартистами революціонізувати й удосконалювати світ. Паскаль-старший готував сина до лікарської слави, а Даніель, по-тай від батьків, облишив заняття на медичному й подався здобувати славу військову, звісно ж, під командуванням свого улюбленого дядька Жана Реньє.

Я була тоді ще зовсім юною, але вже особливою скрипкою. Ніколя Любó дав мені дуже тонку душу з неповторними вібраціями, а моє ялинове тіло покритв червоним лаком. О, той червоний колір! Такого ще в жодній скрипці не було. Парижем поповзли чутки, що майстер домішав до лаку кров своєї передчасно померлої коханої, яка надзвичайно сильно любила його. Якраз від великої туги за нею він і створив мене. Не знаю, чи правдивими були чутки про кров, але невтамовну спрагу кохання, яка жила в тій жінці, Ніколя справді передав мені. Я з'явилася на світ для того, щоби пробуджувати любов і любити.

Цього ще ніхто не знав. Містичний страх переді мною, моєю дивовижною аурою зупиняв скрипалів, які приходили до Ніколя по інструмент. Вони вибирали інші скрипки, хай і з гіршим звучанням, зате звичайні й звичного кольору. Та він і сам не поспішав віддавати мене. Іноді посеред білого дня зачинявся у своїй майстерні, обіймав мене, тулив до себе й гірко-гірко плакав. Я відчувала, як невимовна печаль і туга за коханою стискає його груди, як почуття до неї гарячою магмою нуртує в серці, готове розірвати його. Що я могла вчинити? Як допомогти? Вбирала у себе любов, що переповнювала мого маестро, поступово звільняючи його від неї, щоб він не так тяжко страждав, а сама натомість усе дужче запалювалася жагою кохання.

Якось до майстерні зайшов Даніель. Щойно я побачила його, почувала голос, як зі мною сталося щось неймовірне — почуття, що ними повнилася, пробігли струнами, як електричний розряд. Він торкнувся пальцями до мене — і більше навіть не глянув на інші інструменти. Ніколя ж раптом передумав продавати своє диво. Відмовився навідріз. Даніель і вмовляв, і наполягав, але майстер не поступався. Так тривало кілька тижнів. Даніель навіть робив спроби викрасти мене, став просто одержимий мною. Не знаю, що змінило думку Ніколя. Найімовірніше, на нього вплинула жінка,

з якою він побрався та яка страшенно ревнувала його і до попередньої коханої, і до дивної скрипки, яку пов'язували з нею. Одного дня він, тяжко зітхнувши, поцілував мене і віддав моєму обранцеві.

— Червоний колір — це твій колір, Даніелю, а саме твоє ім'я означає — «Бог моєї долі». Дивися ж, щоб доля моєї красуні була щасливою! — наказав, передаючи мене в руки молодого скрипаля.

Ніколя Люпо́ вже тоді порівнювали з маестро Антоніо Страдіварі. Але він не наслідував його, прагнув творити свої шедеври, які б перевершили роботи знаменитого італійця. Мене він вважав справжнім дивом. Тож, розлучаючись, не міг стримати сліз. Справді, ніби від серця відривав.

А мені хотілося співати від радості, тільки-но Даніелеві руки торкнулися до мене. Він був таким вродливим і талановитим, таким пристрасним і веселим, так любив музику і життя, що все це затопило мене неймовірним щастям. Та недовгим було моє безтурботне розкошування. Не встигла намілюватися його палкими очима та густими чорними кучерями, натішитися нашою з ним грою і захватом тих, хто її слухав, як почула, що Дані зібрався на війну. Ладна була струни на собі порвати від розпачу. «Зупинися, Дані! Навіщо тобі та війна? Навіщо?!» Але зупинити його було неможливо. Тоді я вирішила, що мушу бути з ним, навіть там, де мені бути не хотілося. Яку б мелодію він не починав, я додавала в неї, ніби міцний хміль у солодке вино, одне й те саме: «Візьми мене з собою, Дані! Візьми! Візьми!!!» І він таки почув.

Блискуча кар'єра дядька Даніелю не світила. Жан Реньє розпочав її простим каноніром і вже у двадцять чотири роки, після підкорення Голландії, де виявив блискучі військові здібності, став бригадним генералом. У Даніеля ж особливого хисту до ведення боїв і фанатичного бажання стріляти не знайшлося, а його романтичний дух, захоплення бонапартизмом і прагнення змінити весь світ незабаром вивітрилися. Він щодалі більше розчаровувався. У Бонапартові, який повів за собою тисячі людей під гаслами свободи та демократії, а потім сам почав перетворюватися на маленького тирана, на символ агресії і несвободи. У дядькові, якого ніщо, крім війни, не цікавило. У війні, яка виявилася найбільшим безглуздом, на яке тільки здатне людство, бо не може вона зробити когось щасливим і вільним — ні окрему людину, ні цілі народи. Дані, надзви-

чайно вразливий і чутливий, тяжко страждав, коли бачив кров і смерть, подовгу оплакував убитих бойових побратимів. Він хотів, щоб у світі панувала гармонія, щоб головними були краса та музика. А як цього хотіла я! Понад усе!

Якось Дані приклав дуло мушкетона до скроні й заплющив очі. Ще б мить — і... Від страху за нього у мене раптом лопнула струна. Звук був таким лунким, наче постріл. Дані кинув свого мушкетона, стривожено підбіг до мене. Потім він довго дивувався, як це без усякої на те причини, просто так, ні сіло ні впало могла лопнути струна? Навіть не здогадувався, що це я в такий спосіб урятувала йому життя.

Що б він робив без мене? Я стала його талісманом та оберегом, його єдиною розрадницею під час «болотного сидіння» на Волині. Варто було Даніелеві торкнутися до мене, як мій голос відвертав його від похмурих думок, нагадував про те, що війна все одно колись має закінчитися, а після неї настане довге та чудове життя, заради якого треба все витерпіти, вистояти, не озвірити, зберегти в душі здатність любити. Задумлива природа Волині, її просто-таки неймовірна і якась дикувата, магічна краса, щоденне шелестіння дощів і завивання вітру, музикування між боями остаточно зріднили нас із Даніелем. Ми не могли і дня обійтися одне без одного.

3

Вочевидь, уже ранок, бо світло у прямокутнику одвірка не примарно-тьмяне, як минулого разу, а кольору топленого молока, ледь-ледь підрум'янене першими променями. Втім, сьайнуло воно перед Анною всього на кілька секунд: створіння у тій самій сірій волохатій кацавейці хутко, як вуж, прослизнуло крізь двері й зачинило їх на ключ із середини. Чи то не хотіло, щоб його полонянка дізналася, яка зараз пора доби надворі, чи боялося, щоб вона раптом не надумала кинутися навтікача з цієї смердючої пастки.

Цього разу чоловік поставив на стіл старого плетеного з темної лози круглого кошика — зазвичай у такі збирають картоплю під час копання. Дістав із нього чавунного казанка з вареною бульбою, два квашені огірки, півлітровий слоїк з кислим молоком.

— Їж!

Анна не ворухнулася. Її знудило від самого вигляду закіптюженого казана, зашмуляної, хтозна-скільки разів уже використаної целофанової торбини, з якої на стіл витікав каламутний огірковий розсіл.

«Павук» незадоволено гмикнув і здивовано закліпав очима.

— І чого ото приндितись, шудрата?!¹ Лучче шудри свої причеши. А то... «Розпустила Дуня коси, а за нею всі матроси...» А ти не Дунькою звешся? Ні? А як?

— Химкою.

— Не бреши. Так ниньки дівчат не називають.

Він підсунувся до Анни, короткими пальцями відкинув пасмо волосся з її обличчя, провів ними по голові, як гребінцем.

— О, вже не шудрата.

Стягнув з Анни ковдру з білими латками випнутої з-під протертої тканини вати, хазяйновито розстелив її на дерев'яному лежку, розгладив обома руками. Та враз передумав — різко зірвав ковдру з постелі й наклав Анні на плечі. Взявся загортати її, як маленьку дитину. Анна злякано відсахнулася, випручалася. Боялася, що він зараз накинеться на неї.

«Павук» розізлився, грубо відштовхнув її до стіни і підсунувся до стола. З цього одного штурхана вона зрозуміла, яка страшна сила прихована в чіпких і тонких, як павучі лапи, руках. Від такого не втечеш. Та ще й коли двері на ключ замкнені, а ключ у його кишені.

— Їж, кажу! Бо наб'ю! Не петрівка повторяти разів кілька. Сказав раз — і їж. Не нервуй мене! — Він замахнувся, ніби збирався вдарити, але в останню мить опустив руку. — Їж, бо охлянеш та й клячею станеш. А нащо мені кляча? Кляча, кажу, мені нащо? Щоб на її сухих ребрах грати? Не хочу здихлі. І пампухи тоже не хочу. Пампуха-ропуха... Ропуха-верескуха... Жінка повинна бути як вишня в соку, а ще — слухняна та здорова. Здорова, як корова! — Він голосно гикнув, прикривши рота долонею. — А ти слухняна?

Анна пересилила огиду, мовчки дістала із закіптюженого казанка картоплину. Бульба виявилася недовареною і недосоленою. Не могла її проковтнути, хоч від учорашнього обіду навіть рісочки в роті не мала. Потяглася до слоїка — краще вже кисляку випити.

¹ Шудрата (*діал.*) — розкошлана.

Плескате обличчя навпроти розтяглося в задоволеній посмішці.

— Правильно. Нема чого гемби¹ надувати і брикатися, як тая кобилка норовиста. Ти знаєш, хто ти? Ти мій подарок на менини. Значить, мусиш мене слухатися. І їсти добре повинна. Весілле буде після Різдва. Зараз не мона. Знаєш чого? Бо пилипівський піст. Хто ж у піст жениться? Хіба антихристи. Їж-їж, наїдайся. У мене бульба, як лагодзінки². До Різдва поправишся.

Друга картоплина випала з Анниної руки. Ледве оговталася від почутого. А він уже знов «кажана» до очей підносить.

— Гм... І справді сині... Як волошки... Я люблю волошки... Такої молодухи більш ні в кого немає. А Явдоха казала, що за мене ніхто не піде. От дурне бабисько! Таке дурне, як сало без хліба!

— І хто ж вам... такий подарунок зробив? — запитала ніби між іншим, намагаючись стримати тремтіння.

— Не викай мені! Хіба молодий і молода викають між собою? — Він підскочив на табуретці, як ужалений. Але на запитання не відповів. — І бульбу не розкидай! Смітиш тут харчами... В мене тої бульби повний льох. Але ж я старався, варив, а вона — під ноги... Гріх! Скоро станеш мою жінкою, то я з тобою не так побалакаю! Я тебе навчу, як треба їдло шанувати.

Посмішка перейшла в гримасу, брови засмикалися, очі під бровами заметушилися, затріпотіли, як два сріблясті мальки, викинуті з озера на суходіл. І чого він так розлютився?

На! — тицьнув таку саму, як і вчора, пігулку до Анниних вуст. — Ковтай! Ковтнула? Ковтнула, питаю?

Анна мовчки кивнула головою. Її тіпало як у пропасниці, не знати, від чого більше: від страху чи від холоду, що пробирався аж до кісток крізь стареньку ватяну ковдру. «Павук» поставив казанка та слоїка до кошика, зробив крок до дверей, але зразу ж повернувся — виставив банку назад на стіл.

— Мо', пити схочеш...

Ще трохи пововтузився, посмикав тонкими руками та ногами, як павук у павутинні. Дістав із кишені білого сухаря, поклав біля слоїка з кисляком і почовгав до дверей. Знову озирнувся.

¹ Гемби (*полонізм*) — губи.

² Лагодзінки (*діал.*) — смаколики.

— Там у кутку відро...

Клітка зачинилася.

Та за кілька хвилин у дверях знову зашкрябав ключ. «Павук» приніс жіночого кожуха, накинув його поверх ковдри. Потупцяв на місці і, не мовивши й слова, вийшов.

4

У півмільйонному війську, яке Наполеон повів на Росію, були не тільки французи та стотисячна армія поляків, а й італійці, австрійці, баварці, саксонці... Іноземці воювали з примусу, тож їх найменше цікавили харизма та далекосяжні плани Наполеона. Вони не вельми рвалися до бою і не гребували мародерством на чужій землі. Та ще більше грабувало місцевих селян російське військо — забиравало у посполитих своєї ж Російської імперії харчі, фураж, вози, коней, волів та й самих їх забривало у солдати, перетворюючи на гарматне м'ясо. Чимало волинян, для яких ця війна була чужою та які не хотіли коритися жодній силі та жодному імператорові — ні французькому, ні російському — пішли до лісу, за спасенні поліські болота. Лише вони знали потаємні стежки через драговину, до якої зайди навіть підступити боялись. У лісах селяни створювали загони, які влаштовували на лісових дорогах засідки. І хоч російський генерал Тормосов писав у звітах імператорові Олександру Першому про величезний патріотизм волинських партизанів, які грудьми стали на захист Російської імперії та імператорського престолу, саме його солдатам найчастіше діставалося від місцевих. Бо що принесе той француз Наполеон Бонапарт, вони не знали, а от від російського царя-батюшки вже натерпілися вдовсталь і не поспішали віддавати нажите тяжкою працею його офіцерам. Напади закінчувалися по-різному: здебільшого перемагали селяни, які несподівано з'являлися на лісових дорогах і знову привидами зникали в хащах, але бувало, що й військовики брали у полон своїх нападників.

Від одного з таких лісовиків Данієль почув історію про загадкове озеро, з якого вже кілька століть чути мелодію дзвонів. Нібито колись, у давнину, й до цих неприступних нетрищ дісталася монголо-татарська орда. Набіги ординці вчиняли за однаковим сценарієм:

у черговому поселенні спочатку скидали дзвони із дзвіниць, грабували церкви, а тоді бралися до людей — забирали молодь у ясир, викрадали дітей. Та в цьому селі («оно воно тамечки, за лісом») сталося диво: щойно ординці полізли на дзвіницю, аби поскидати з неї дзвони, як земля почала осідати, провалюватися, забираючи із собою і церкву, і ворогів. За кілька хвилин у провалля заструмилася вода з підземних джерел. Так з'явилося озеро з чистою, як сльоза, і цілющою водою. Оті дзвони затопленої церкви й досі озиваються із самого дна озера.

Селянин божився, що колись у лісі, як заготовляв деревину, сокирою ногу поранив, а цілюща вода з озера так затягнула рану, що й сліду від неї не зосталося. (Він закасував полотняну холошву та виставляв напоказ свою худючу ногу, на якій і справді навіть рубця не виднілися. Та хтозна, чи той рубець узагалі колись був на його жилавій нозі?) А ще в селі люди полюбляють сидіти на березі та слухати, як вода грає, а грає вона так, що аж за душу бере — ніби на дні дзвонар сидить і за бомкала дзвонів смикає. Казав, як не вірять пани французькі офіцери, то хай поїдуть і подивляться та послухають — такого дива дивного більш ніде у світі немає.

Даніель, вирушаючи на війну, трохи підучив російську. Та місцеві мешканці розмовляли не російською, а зовсім не схожою на неї мовою. Тож французам під час спілкування з ними доводилося покладатися на тлумача. Чи справді саме так розповідав той лісовий чоловік, чи тлумач неточно переклав — важко сказати. Бо легенда така на Поліссі є, і дзвони, подекують, із-під води справді чути, але не щодня, а тільки на певні свята. Даніель, природжений музикант, так спалахнув бажанням послухати ту дивовижну мелодію озерних дзвонів — не спинити. Кортіло, мабуть, і трохи помандрувати й розважитися. А може, сама доля втрутилася та підштовхнула молодого офіцера в дорогу, що мала змінити все його життя.

Увесь день Даніель підмовляв трьох молодих рудоголових саксонців вирушити до загадкового поліського села. Ті спочатку відмовлялися: їх абсолютно не цікавили якісь там дзвони, що озиваються крізь воду, та й сама цілюща вода їм ні до чого — на їхніх загартованих війною тілах не те що ран, жодної подряпини немає. От якби чимось поживитися чи хоча б харчів прихопити, тоді інша річ. Я хвилювалася не менше за Даніеля. Думала, що цього разу

він не візьме мене із собою, а відпустити його самого було страшно. Та як би він мене залишив!

Це сталося останньої неділі вересня, пополудні. Даніель і ті троє хлопців, з якими він домовлявся напередодні, осіддали баских першеронів і потай покинули військові позиції неподалік Любомля. На піщаній лісовій дорозі, що в'юнилася між височенними столітніми соснами, пришпорили коней. Ті, розриваючи могутніми грудьми густий туман, летіли над землею так, ніби їх також кликав до себе загадковий озерний дзвін.

Коли Даніель приїхав до села, назву якого навіть вимовити не міг, я була ще просто скрипкою. Тулилася до Даніелевого плеча, крізь шкіру речового мішка чула, як б'ється його серце.

Поява чотирьох французьких вояків неабияк наполохала молодь, яка зібралася у дерев'яній, пофарбованій на синє сільській хаті під новою солом'яною стріхою. Зазвичай молоде покоління сходилося на вечорниці (їх тут називають прадьонками) ближче до зими, коли завершуються осінньо-польові роботи й дівчата беруться прясти та вишивати, а хлопці щось майструвати. Цьогорічні ж затяжні дощі часто заганяли людей до обійсть, затримували роботу на полі та наганяли нудьгу. А молодим хотілось повеселитися. Втім, тепер веселитися зійшлися переважно дівчата. Хлопці — хто на війні, хто в лісі.

Пісня обірвалася на півслові: дівчата злякано посхоплювалися на ноги, готові чкурнути за двері, а кілька парубків стали ховати їх, затуляти своїми плечима від чужинців. Але Даніель і саксонці зупинилися на порозі, поговорили трохи поміж себе й привітно замахали руками, показуючи, що прийшли з добрими намірами.

— Гулять-гулять... Петь! Мы слюшать, — ламаною російською звелів Дані, весело стріляючи чорними очима по дівочих голівках.

Дівчата підкорилися тому наказові, проте повсідалися подалі від порога — хто за столом, під покутем, хто на дерев'яному ліжку за піччю. На довгій, від стола аж до мисника, лавці під стіною лишилися місця для несподіваних прибульців.

Кілька хвилин стояла тиша: місцеві вечорничники та непрохані гості роздивлялися одні одних. Сільських цікавили французькі мундири та мушкетони за плечима, саксонці продовжували пасти очима дівчат, а Дані прикипів раптом поглядом до дивного струнного інструмента, схожого на скрипку.

То, власне, й була скрипка, поліська «видовбанка», зроблена сільським самоуком із сухого стовбура груші. Інструмент не мав нижнього та верхнього дек, обичайок, резонаторів та інших елементів, властивих класичній скрипці. У шматку дерева було просто видовбано виямку потрібної глибини та ширини, над заглибиною натягнуто струни.

Самоуків у селі не бракувало. Чи не кожен парубійко, який підріс до пастушого рангу, вмів змайструвати з деревини сопілку чи трубу, «вабика» для приваблювання звірів і птахів чи очеретяного пищика. Але щоб виготовити «видовбанку», потрібні були і майстровиті руки, і неабияке терпіння, і чимало часу, якого в селі завше бракувало. Та й навчитися грати на такому інструменті не кожному вдавалося. Тож зустрічалася скрипка-«видовбанка» на поліських теренах нечасто й завжди привертала до себе увагу на сільських святах.

Про все це я дізналася пізніше, коли оселилася у Старолісах і наслухалася місцевих розмов. А тоді так само, як і Даніель, здивовано розглядала інструмент.

Юний скрипаль, ще підліток, угледівши Даніелеву зацікавленість, підняв свою «видовбанку» з колін, притиснув до грудей і гонорово торкнувся струн. Хотів здивувати дженджуристих вояків — а бачте, мовляв, як у нас уміють! Дивіться та вчіться! Звук пролунав трохи глухувато, ніби пташка спросоння скрикнула, потім вирівнявся, зазвучав вище й дзвінкіше. Хлопець весело притупнув ногою.

Ой мала я чоловіка, чоловіка мала,
Посадила на пеньочку та й ворона вкрала...

Даніель прислухався, кивнув головою, наче підтакнув мелодії, усміхнувся. Тоді хутко притиснув мене до грудей. Я аж затремтіла від збудження, коли він ніжно провів рукою по моїх граційних вигинах, ніби погладив кохану дівчину. А тоді торкнувся смичком струн — і моя душа завібрувала, заспівала.

Такої реакції слухачів ми ще ніколи не зустрічали. Вони дивилися з таким захватом, неначе на з'яву небесну. Даніель аж розцвів від такої уваги, видобував з мене мелодію за мелодією і весело стріпував чорним чубом. Бідний хлопчик! Він не здогадувався, що вразила цих молодих селян не його віртуозна гра і не мелодії класиків

світового музичного мистецтва, про яких ті й гадки не мали. Їх приголомшила я! Моє прекрасне ялинове тіло, що аж пашіло червоним лаком, витончені лінії «стану», елегантні ефи, моя душа з унікальними вібраціями, що вихоплювалися з корпусу та робили звучання неповторним. Вони такого ще зроду не бачили й не чули.

Що Париж, що Староліси — люди в основі своїй скрізь однакові, всі з одного тіста зліплені: хочуть любові та ласки, когось не навидять, чогось бояться. Мій червоний колір і тут породив купу чуток, ба навіть посіяв містичний страх. Поліське село, відгороджене лісами та болотами від збуреного війнами й технічними новаціями світу, ще й досі поклонялося духам природи і вірило в надприродні сили. Реальність у ньому тісно перепліталася з легендами та міфами, а християнська віра мирно співіснувала з язичницькими віруваннями у вовкулаків і перевертнів, домовиків і русалок та в усіляку іншу лісову силу й болотяну нечисть. Наступного ранку воно вже гуло розтривоженим вулицю. Казали: французький поручник хвалився, що навіть у бою не розлучається зі своєю скрипкою, бо вона зачарована, її не беруть ні кулі, ні шаблі. Дивувалися: як то так, щоб кулі скрипку не брали? Із вуст у уста передавали історію про те, що скрипка нібито просочена дівочою кров'ю: дівчина до нестями кохала молодого француза, тож навіть після своєї смерті залишається поруч із ним, оберігає його.

Про те, що я чарівна, Даніель і справді сказав жартома. Його жарт упав на сприятливий ґрунт. Та нікого й не цікавило — правда це чи вигадка. Новина зі швидкістю осіннього вітру гуляла селом і зупинити чи спростувати її ніхто вже не міг. На одній вулиці говорили, що красуня дуже сумувала за хлопцем, коли він пішов на війну та не подавав звістки про себе, а як сум душу висушив, померла від туги. На другій, навпаки, — що юна красуня зрадила коханого, який її шалено любив, і той не простив їй цього...

Та все село сходилося на одному: щось у цій дивній скрипці є особливе, щось таке, чого не може мати звичайний шматок ялинового дерева зі струнами, — якась неземна магічна сила, якась ворожійство, що надає «червоній панні» неймовірної влади над людьми.

Моя нібито чаклунська сила чомусь одразу впала на Устинку Михайлюкову. На прадьонках було так багато ще не засватаних дівчат, але саме між нею та Даніелем пробігла іскра, від якої вони

обоє враз спалахнули. Ті два спалахи потягнулися один до одного й стали єдиним полум'ям, яке вже нікому несила було загасити чи розділити. А в хаті Михайлюків ще на Спаса сватам рушники пов'язали і вже до Устинчиного весілля готувалися. Хіба ж би порушила слово сільська красуня, розумниця та слухняниця мамина й татова, хіба ж би забула про свого нареченого й отак безсоромно витріщалася всенький вечір на смаглявого і чорноокого, високого і цибатого, як бусел, чужинського поручника, якби не скрипчине чаклунство-ворожійство? Та ніколи!

Даніель цих розмов уже не чув. Уранці, коли вони перекочували від хати до хати, з вулиці на вулицю, мов клубки осіннього туману, він і саксонці сиділи за дубовими дверима сільської олійниці — зі зв'язаними руками та кляпами в ротах. Хтось дав знати Федорові, Устинчиному нареченому, про непроханих гостей, їхню дивну поведінку та залицання до сільських дівчат. Федір з кількома односельцями полював на французьких вояків і здавав їх російським ратникам. Він вірив, що перемога Росії над армією Наполеона принесе відміну кріпацтва та автономію від імперії, а йому особисто ще й чималий шмат землі за особливі заслуги. Цього ж разу Федір вагався: чи не краще на місці розправитися з французом, на якого, кажуть, увесь вечір дивилася його наречена Устинка?

Це були не звичайні хлопські ревнощі. Устинка кілька років прислужувала у маєтку Косінських. Молода панночка ставилася до неї не зовсім по-панськи — вона вподобала кмітливу та вродливу сільську дівчину і навіть ділилася з нею своїми дівочькими секретами. Потім Терезу відправили до Житомира у приватний пансіон баронеси Сабіни де Конті, де, крім російської та польської, вивчали французьку мову. Влітку, на вакаціях, Тереза взялася навчати французької й Устинку. Вона не приховувала своєї симпатії до Франції, зокрема й до Наполеона, який обіцяв створити Велике герцогство Варшавське. Устинка також перейнялася настроями Терези. Федір це знав, тож його ревнощі до французького поручника, який на прадьонках вигравав на своїй червоній скрипці та не зводив очей з його дівчини, мали особливий підтекст.

Три ночі ми з Даніелем і його попутниками провели в холодній олійниці. Четвертої хтось тихо відчинив двері. То була Устинка.

«Павук» приплітався щоразу з тим самим круглим кошиком. Мовчки викладав на стіл якісь харчі, зазвичай бульбу — в мундирах, недоварену та недосолену, черствий шматок хліба, квашені огірки, іноді кусничок жовтого сала, яке, вочевидь, вже не менш як рік тому було свіжиною, варене яйце. Всідався навпроти і дивився, як вона їсть, ковтаючи разом із його «делікатесами» сльози. Мабуть, відчував якесь особливе задоволення від того споглядання. Після вечері клав їй на долоню круглу пігулку й чекав, поки дівчина візьме її до рота. Анна навчилася ховати пігулку за щокою і потім випльовувати. Ще після першого разу, коли це крихітне коліщатко «вимкнуло» її, вона зрозуміла небезпеку, затаєну в ньому. Хтось дуже старається звести її чи то з розуму, чи зі світу.

За тижнів два меню трохи урізноманітнілося. Якось «павук» мовчки дістав із кишені смаколика — зеленого м'ятного півника на патичку. Обтрусив його від крихт і простягнув Анні з таким виглядом, наче ключа від неволі вручав. Наступного разу дав мерзле обледеніле яблуко — воно, ймовірно, не впало восени разом з іншими, примерзло до гілки, й він щойно збив його звідти. Колись Анна також шукала такі солодкі лагодзінки в саду на хуторі. Кілька впертих яблук зазвичай залишалися на верхечках яблунь до самих морозів і їх доводилося збивати довгою тичкою. Наступного (ранку? дня? вечора?) «павук» висипав просто на ковдру жменю ліщинових горіхів. А якось таємниче підсунув під подушку кольорову металеву коробочку з такими самими кольоровими монпансьє. Робив це так, ніби віднайдений десь золотий скарб приніс.

Іноді розчісував їй волосся своїми незграбними пальцями. Анну лихоманило від кожного його доторку. Попросила принести гребінець, аби позбутися того розчісування, але він немовби й не чув. Напевно, отримував якесь особливе задоволення ще й від того, що гладив її по голові. Якось вхопив за груди. Нібито поправляв комірця на блузці й раптом опустив руки нижче. Анна знетямилася. Щосили затиснула в кулаках його чіпкі пальці, аж котрийсь із них, здається, хруснув, зі злістю відірвала від себе. Вже готова була отримати удар, аж очі заплющила. Не вдарив.

За час відвідин кілька разів підливав гасу до ліхтаря-«кажана» та запроваляв у нього гніт, що згоряв дотла. Через два-три рази приносив воду в глиняній мисці. Потім зливав її у відро і виносив.

Повітря в кімнаті стало аж їдким — «кажан» виділяв чадний газ, скло на ньому закіптюжилося, зовсім почорніло й ледь пропусало світло. Анна задмухувала червоний язичок полум'я і сиділа в темряві, тримаючи напоготові коробку з сірниками. Давно втратила лік дням. Усі вони витягнулися в одну довгу ніч, підсвічену «кажаном».

Коли побачила на столі принесену мисочку з вареною пшеницею, посипаною цукром і нетовченим маком, яку «павук» назвав кутею, зрозуміла, що вже Святвечір. Отже, вона місяць просиділа в цій тісній смердючій норі. Цілий місяць, що здався їй вічністю! Чого ж це недоумкувате чудовисько хоче від неї? Що він задумав? Як поведеться після Різдва?

Малоймовірно, щоб раптом відчинив двері та випустив її звідси на всі чотири боки. Не віриться і в обіцяне весілля. Та й хто може знати, яке божевільне весілля вже витанцьовує в його неадекватній голові.

Відсунула від себе кутю.

— Спочатку годиться зірку на небі побачити, а тоді вже кутю їсти, — сказала і відвернулася.

— А я вже бачив. Виглянув у вікно, а вона така... Ну, така, як ото квята¹ червона розцвіла. Бо надворі ясниця², сніг не падає і хмар немає.

— Це ти бачив. А я?

— Ото дурна! Як же ти побачиш? Я ж не можу її зняти з неба і сюди принести.

— Зате можеш вивести мене звідси.

— Не мона!

— Хоч на одну хвилинку!

— Не мона!

Анна затулила обличчя долонями. Він затупотів своїми непропорційно довгими худючими ногами, засопів, закліпав очима.

¹ Квяти (*діал.*) — квіти.

² Ясниця (*діал.*) — ясна погода.

— А ти мене вже полюбила? Скажи, полюбила? Бо ж завтра Різдво, скоро мені женитися. А я по любові хочу, по-справжньому. Щоб як чоловік і жінка...

— Ні! — крикнула.

Якби отим коротким «ні», у яке вклала всю свою ненависть, можна було проштрикнути йому груди, вдарити в самісіньке серце... Але він і так аж сахнувся, вже не пополотнів, а позеленів. Що ж, хай лютує, хай б'є. Та «павук» раптом сів на табуретку і захлипав — спочатку жалісливо, по-дитячому, а потім голосніше, голосніше, аж поки плач не перейшов у виття.

— Як же тебе любити, коли ти не слухаєшся мене... — сказала стишено, налякана тим виттям.

— Я буду слухатися! Буду! Буду! — Він ще раз схлипнув і якимсь враз, за секунду заспокоївся, вишкірив зуби у посмішці.

— То відчини двері, випусти мене звідси. Давай удвох вийдемо. Ненадовго — тільки глянемо на небо і зразу ж повернемося назад. Хіба ти не знаєш, що на першу зірку на Святвечір загадують бажання? От ми і загадаємо. І тоді все буде так, як ти захочеш.

Ловила його на хитрість, як рибалка тупу рибину на гачок. Рибина гачок заковтнула, але підпливати не хотіла, вагалася, пручалася. Ну от, все-таки пішов до дверей. Дістав із кишені ключа, вже нібито й простягнув його до замка, але раптом хутко заховав назад.

— Ні-ні! Не підходь! Тобі не мона! Не мона виходити! Казьо розсердиться. Не мона Казя сердити, бо бити буде. От як станеш мою жінкою, весілля справимо, тоді вийдеш... В піст женитися не мона, гріх. Але завтра не буде посту. Казьо мені ще подарок привезе. Мо', він уже приїхав? Ти не чула? Піду-но подивлюся. Побачу і попрошу. Ти знаєш, як просити? Треба стати на коліна й отако руки скласти. Я вмю просити.

— Який ще Казьо? Хто це такий? До чого тут він? Хіба ти мене цілий місяць для нього тримаєш? А як же наше весілля?

— Наше весілля... Наше весілля скоро... Після Різдва... Ти моя молода! Не Казьова... Не! Не Казьова! Не! Моя! Казьо... Він такий... Зараз... Я стану на коліна і попрошу... Вийдеш, побачиш зірку, а тоді... Тоді ми з'їмо кутю і ти мене полюбиш... До самої смерті. Так, як я тебе полюбив. Крепко-крепко. Я тобі лагодзінки буду приносити,

шалюху¹ куплю і пальто нове, бо твоє вже старе й тоненьке... Хіба мона в такому тоненькому зимою ходити? А Явдоха казала, що мене ніхто не полюбить. Дурна баба! Бабисько дурне! Як сало без хліба...

Він гримнув дверима, клацнув замком і зник.

Кутя так і зосталася незачепленою.

б

У четвер, на світанку, на піщаній лісовій дорозі, що вела від Старолісів до позицій корпусу генерала Реньє, з'явилися п'ятеро: чотири вершники у військових мундирах, на бойових конях першеронської породи, в яких витривалість французьких важковиків поєдналася з гарячою кров'ю арабських скакунів, і вершниця — у сірій, виштитій на грудях і рукавах свитці, запнута квітчастою шалюхою з червоними китичками-френдзелями, на невеликому гнідому жеребчиківі. Вони тихо вислизнули із Старолісів, коли там ще жодне вікно не блимнуло й жодні двері не рипнули. Минули кілька поселень, що визирали з ранкової імли — то ліворуч, то праворуч від лісової дороги — тільки блискучими банями церков.

У ямочки на дівочих щоках навіть найнепрístupніші фортеці провалюються. Колись цей вислів ми з Даніелем почули у паризькому салоні мадам Рошє. Мені він дуже сподобався, а Данієля розсмішив. Дані, до рук якого ладне було впасти не одне дівоче серце, своє вважав воістину непрístupним. Тоді він виношував таємну думку про відмову від навчання в медичному університеті, втечу на війну, марив бойовими подвигами, славою і не обіцяв юним парижанкам нічого більшого за легковажний флірт. Що я могла сказати самовпевненому хлопчиськові? Що ще жоден із таких як він не оминув пастки, назва якій — кохання? Захоплений собою Дані тоді все одно не почув би мене.

І ось ця непрístupна фортеця провалилася в ямочки, що так спокусливо тремтять на щоках юної чужоземки. Пірнула в них разом з усіма своїми вежами, бійницями та високими мурами. Я слухала його шепіт і дивувалася. Що це з моїм Дані? Невже й справді він ніколи не бачив таких синіх очей? Хіба справді ніколи не чув такого

¹ Шалюха (*діал.*) — святкова квітчаста хустка.

оксамитового сміху та не цілував таких солодких вуст? Спочатку ще вагалася: може, це черговий флірт, неймовірно, щоби поручник Паскаль так раптово й несподівано втрапив у власну пастку. І де? За тисячі кілометрів від Парижа. Ще сподівалася на це. Та марними були мої сподівання. Ніхто ж так не відчував його серце, як я. А воно вже говорило, що мій маестро не зможе далі жити без цієї світлокосої полісянки, що без неї йому світ немилый. Уночі, коли дівчина відчинила двері викраденим у Федора ключем, вони змовилися втікати. Вирішили просити Жана Реньє, щоб той відпустив Даніеля з війська й допоміг дістатися Франції. Дядько Жан, звісно, грубий солдафон, звиклий усе робити тільки за військовим статутом, але ж таки рідна кров. Мабуть, і він колись кохав. То невже не допоможе?

Ще на порозі сільської хати, у якій проходили прадьонки, Даніель вихопив поглядом Устинку з дівочого гурту. Він говорив саксонцям про дивну зіроньку, що, здається, падає йому просто в серце, дивлячись при цьому тільки на неї. Вона ж і бровою не повела, що зрозуміла, про що він. Його слова потішили її, та й по всьому. Бо якій же дівчині не подобається, коли її зіронькою називають? Але я знаю — закохалася Устинка в Даніеля щойно почула мій голос. Я співала про кохання, а її серце вторило мені. Тепер вона ладна їхати хоч на край світу — за ним, моїм Дані..

Працьовитий жеребчик не звик до вершника. Дівчина також ніколи не їздила верхи. Вишита поліською гладдю подушечка, припасована замість сідла, сповзала, Устинка перехилилася разом з нею і ризикувала впасти. Даніель підхопив її на руки, посадив поперед себе, міцно пригорнув. Тепер ми обидві тулилися до нього — вона до грудей, а я до плеча. Боже, як я ревнувала! Як болісно та шалено ревнувала! Аж плакати хотілося. Вже подумала, як би то зробити так, щоб ота причепа у квітчастій хустці пересіла назад на свого коника, на круглих боках якого теліпалися два її клунки з пожитками. Та цієї миті хтось схопив за вуздечку Даніелевого вороного першерона.

— Стій!

Я впізнала той парубочий голос — один із тих, що звучали під час нападу й арешту французьких вояків після прадьонки. А парубок уже цілился своїм карабіном Даніелеві в чоло. Дані миттю нагнувся до

сідла, щоб дістати з присідельної кобури пістолет. Але багнет уп'явся йому в груди, а над головою з обох боків зблиснули мисливські ножі — на допомогу нападникові підскочили його побратими.

— І не рипайся! — зі злістю наказав той самий голос.

— Федьку, не смій! — закричала Устинка. — Не чіпай його! Це я сама так захотіла! І двері в олійниці відчинила, і хлопців випустила, і з власної волі поїхала з поручником. Я люблю його, Федю!

Ще з десяток одчайдухів, озброєних палицями, ножами та сокирами, оточили вершників. Саксонці навели на них мушкетони, проте Даніель наказав не стріляти. Зрозуміло, чому. Боявся, що коли його товариші вб'ють Устинчиних земляків, вона не простить йому цього. Та й як би він після того дивився їй у вічі?

— Ах ти ж, любовальниця¹ французька!.. Коли ж ти успіла так його полюбити, що ладна покинути рідну хату і за ним світ за очі їхати? А чим же я тобі не до шмиги? Хіба ж я хазяїн лідавий² чи на тілі якийсь гандж маю? Чи не вгоджав тобі, як справдешній цариці-імператриці? Пересідай на Орлика й хутко додому, там і поговори-мо! — звелів Федір.

Устинка ніби й не чула, тільки міцніше притиснулася до Даніеля.

— Відчепися від нього, стидомирнице!³ — Федір з такою силою смикнув за свитку, що Устинка ледве втрималася на коневі.

— Нізащо!

— Злазь, кажу! І то хутко!

— Не хуткай! Ти мені не чоловік, щоб командувати мною. І ніколи ним не будеш. А розлучите нас — втоплюся.

— Краще втопись, ніж хвойдою маєш стати...

— Но-но! Думай, що кажеш. Вона моя сестра. І не для того ми її повертаємо, щоб вона топилася, — сердито перебив хтось Федора.

— А якби тебе отак, Макаре... Якби твоя Галя... — Федір люто полоснув ножем по шкіряній торбі за плечима Даніеля і відскочив до дерева.

Я відчула чужі руки, грубі, зі шкарубками пальцями й твердими, як залізо, нігтями. І тієї самої миті злетіла вгору. Федір розмахував

¹ Любовальниця (*діал.*) — жінка, яка часто закохується.

² Лідавий (*діал.*) — поганий.

³ Стидомирниця (*діал.*) — безсоромниця.

мною так, наче збирався кинути якомога далі та розбити об стовбур дерева.

— Бачите цю червону ворожійку, цю відьму французьку? То дивіться востаннє. Бо зараз її вже не буде...

— Ой, Федірочку! Ой, голубчику! Не розбивай! Вона ж нічого не винна! Віддай її, прошу тебе! — заблагала Устинка й голосно заплакала.

— Добре, не розіб'ю, — начебто погодився Федір, спантеличений її сльозами. А тоді зареготав: — Ну то хай втопиться замість тебе. Клянуся, що ниньки вона піде на дно озера, як сокира!

Федір розвернувся і галопом помчав до села. Сторопілий від такого повороту, Дані пришпорив свого першерона й кинувся навздогін моему викрадачеві. За ним та Устинкою рушила вся сільська ватага. Саксонці, залишені напризволяще, погнали коней в інший бік — до своїх позицій. Вони не знали, що сьомий корпус генерала Реньє ще два дні тому перейшов Буг і зараз перебуває на території Польщі. Російські ратники, на яких саксонці наштовхнулися неподалік Любомля, де був розміщений штаб генерала Тормосова, взяли їх у полон без жодного спротиву, бо втричі переважали за чисельністю.

А в цей час у Старолісах розгорталася інша драма. Наша з Даніелем. Федір об'їхав пологий берег озера, видерся на заліснений пагорб на протилежному боці, підняв мене над головою і зловтішно глянув на свого суперника, який порівнявся з ним. Від того, що Устинка так і сиділа поруч із Даніелем, обійнявши його руками, зраджений наречений ошалів. Він закрутив пасок карабіна на моему грифові, мов мотузку на ніжній дівочій шиї, розмахнувся і щосили пожбурих. Холодна вода обпекла моє тіло, а карабін потягнув на дно. Даніель, не вагаючись, стрибнув за мною. Зазвичай це озеро й так глибоке, а заливні осінні дощі так наповнили його, що воно аж із берегів вийшло, як після весняного паводка. Щоб дістати мене, Даніелеві довелося пірнати кілька разів.

Отоді я й почула мелодію дзвонів. Направду почула. Вона долинала з глибини, наче з іншого світу. Звучала зовсім тихо, але змушувала вібрувати і дзвеніти всю воду. Та дивовижна вібрація висмикнула мене з піщаного дна озера, підняла на поверхню і підштовхнула до Даніеля.

ЗМІСТ

I. Анна. Життя як детектив	5
II. Єва. Життя як драма	85
III. Анабель. Життя як перезавантаження	147

Літературно-художнє видання

ГУМЕНЮК Надія
Дожити до весни
Роман

Керівник проекту *В. А. Тютюнник*
Відповідальний за випуск *О. В. Приходченко*
Редактор *О. А. Веремчук*
Художній редактор *А. В. Ачкасова*
Технічний редактор *В. Г. Євлахов*
Коректор *Т. І. Невєрова*

Підписано до друку 31.07.2018. Формат 84x108/32.
Друк офсетний. Гарнітура «Literaturna». Ум. друк. арк. 12,6.
Наклад 3500 пр. Зам. № .

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
Св. № ДК65 від 26.05.2000
61140, Харків-140, просп. Гагаріна, 20а
E-mail: cop@bookclub.ua

Віддруковано у ПрАТ «Білоцерківська книжкова фабрика»
09117, м. Біла Церква, вул. Леся Курбаса, 4
впроваджена система управління якістю
згідно з міжнародним стандартом DIN EN ISO 9001:2000

• за телефонами довідкової служби
(050) 113-93-93 (МТС); (093)170-03-93 (life);
(067) 332-93-93 (Київстар); (057) 783-88-88

• на сайті Клубу: www.bookclub.ua

• у мережі фірмових магазинів
див. адреси на сайті Клубу або за QR-кодом

Надсилається безоплатний каталог

Запрошуємо до співпраці авторів
e-mail: publish@ksd.ua

***Запрошуємо до співпраці художників,
перекладачів, редакторів***
e-mail: editor@ksd.ua

**Для гуртових
клієнтів**

Харків
тел./факс +38(057)703-44-57
e-mail: trade@ksd.ua

Київ
тел./факс +38(067)575-27-55
e-mail: kyiv@ksd.ua

Гуменюк Н.

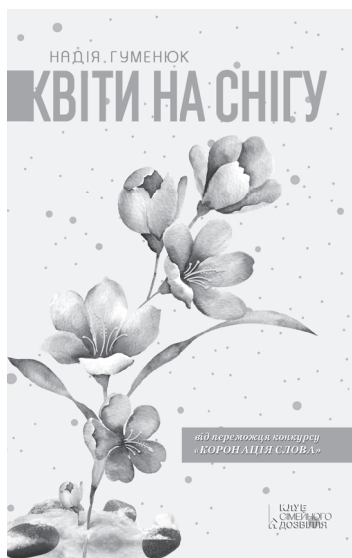
Г94 Дожити до весни: роман / Надія Гуменюк. — Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2018. — 240 с.

ISBN 978-617-12-4958-5

Життя як детектив. Життя як драма. Життя як воскресіння. Три захопливі історії — про кохання і зраду, любов і ненависть, надію і випробування — туго вплетені в суспільні реалії України. Анна. Єва. Анабель. Що їх поєднує? А може, це сюжет однієї жіночої долі, дуже непростой, непередбачуваної, сповненої таємниць, із карколомними поворотами? Бо ж тричі мала розпрощатися з життям онука поліського скрипаля Луки Баскаля, остання гілочка рідинного дерева, коріння якого — поліська красуня та наполеонівський офіцер. Лейтмотивом усього роману є сповідь червоної скрипки, що мандрувала з Парижа на Волинь і стала своєрідним свідком як історичних подій упродовж двох століть, так і особистих людських злетів та падінь.

УДК 821.161.2

Самотню Ніку Величко, яка пам'ятає справжню любов і ласку лише від єдиної людини — няні з дитячого будинку, зражену, обікрадену та зневірену, доля приведе до білої тополі на горі біля села, яке вона так довго розшукувала. Наче у снах дитинства намріялось дівчині це дерево... Колись давно посадив цю тополю для коханої панни Вишеньки сільський костоправ Левко, що пізніше пережив окупацію, боротьбу в УПА і двадцятирічне заслання... Їхні випробування закінчуються тут, біля білої тополі. Чиї заблукані у темряві доли поєднає та, що залишила у таємному сховку щоденник?..

Авдієві ніколи не забути своєї коханої Соломійки. Колись він не встиг урятувати її. Тепер чоловік живе як відлюдник, неподалік тієї самої криниці, що забрала Соломіїчине життя... Та цього разу він рятує незнайомку, приречену на смерть у ній. Врятована — донька художника, який загадково загинув у своїй майстерні. Дівчина випадково відшукала батькові картини в будинку Немолюків, один з яких відняв у Авдія найдорожче. Час повертати борги минулого, час віддавати вкрадене, час розставляти все на свої місця... Ніщо не минає безслідно, все має своє продовження — такий лейтмотив роману, сучасної варіації біблійної притчі про Авеля та Каїна.